

Spalvingi XIX a. pradžios vaistininkų portretai

Dr. VILMA GUDIENĖ, KMU Farmacijos fakultetas

Senovėje, kai žmonės neturėjo jų laisvalaikį pasiglemžiančios televizijos, dažna pramoga buvo istorijų pasakojimas. Susėdę prie šilumą skleidžiančio židinio, jie vieni kitiems pasakojo neįtikėtinus nutikimus. Vaistininkų gyvenimo įvykiai gali tapti įdomia medžiaga pikantiškiausioms istorijoms. Keli jų gyvenimo epizodai atskleidžiami šiame rašinyje.

Vienas įdomiausių Lietuvos farmacijos raidos periodų – XIX a. pradžia. Europos farmacijos istorijoje šis laikotarpis vadinamas „farmacijos aukso amžiumi“. Jį atspinti ir Lietuvos vaistininkų veikla, ir žavingi jų portretai, ir su tuo susijusios istorijos.

Vilniaus vaistinės ir vaistininkai XIX a. pradžioje

Vilniuje XIX a. pradžioje veikė 8 privačios vaistinės, taip pat universiteto, vadinama šv. Jono vaistine, kelios ligoninių vaistinės. Jos buvo įsikūrusios pagrindinėse miesto gatvėse: Didžiojoje, Pilies, Vokiečių, Dominikonų, Šv. Jono, vieną nuo kitos skyrė vos keliolika metrų. Vidutiniškai vaistinė aptarnavo apie 3000 miesto gyventojų. Lyginant su kitais carinės Rusijos didmiesčiais, galime teigti, kad Vilniuje buvo tankus vaistinių

tinklas...

1815 m. privačiose vaistinėse dirbo 8 vaistininkai, vienas provizorius, 5 vaistininko padėjėjai, vadinami gizeliais, 20 mokinių. Dauguma vaistinių vedėjų buvo Vilniaus universiteto absolventai.

Pagal to meto taisykles, universiteto aulos buvo pasiekiamas tik bajoriškos kilmės asmenims, valstiečiams šių mokslo institucijų durys XIX a. pradžioje buvo užvertos. Vilniaus vaistininkai buvo kilmingi miestiečiai, oficialiuose dokumentuose įvardyti kaip „dvarininkai, neturintys valstiečių“. Kilmingiausi Vilniaus vaistininkai buvo grafi Martynas ir Karolis Vagneriai.

Grafo Vagnerio vaistinė – miesto širdyje Rotušės aikštėje

Vagnerių šeima, kilusi iš Prūsijos, XVII a. apsigyveno Lenkijoje. Prieš persikeliant į Vilnių, grafas Martynas Vagneris dirbo karališkojo dvaro vaistininku ir apeliacinio teismo pirmininku. 1777 m. rugpjūčio 18 d. LDK ir Lenkijos karalius Stanislas Augustas išdavė jam privilegiją steigti vaistinę Vilniuje. Ji, pavadinta Žydrąją vaistine, veikė Rotušės aikštėje nuomojamuose Abramavičienės rūmuose (dabar čia Vilniaus konservatorija, Didžioji g. 36.). 1818 m. pavasarį savininkai vaistinę perkėlė į gretimą Kuncos namą (dabar puošnūs viešbutis „Astorija“).

Martynui Vagneriui mirus, jo vaistinę paveldėjo dar jaunas sūnus Karolis (1786–1863). Kol Karolis baigė studijas universitete, ją prižiūrėjo artimas Vagnerių bičiulis Johanas Frydrichas Volfngas, po kelerių metų tapęs Vilniaus universiteto profesoriumi. 1805 m. baigęs studijas, K. Vagneris pradėjo pats vadovauti savo vaistinei. Tai buvo ryški asmenybė ne tik farmacijos, bet ir miesto gyvenime. Vaistininkas priklausė Vilniaus labdarių draugijai (įkurta 1808 m.), aukojo vaistus šios draugijos globotiniams, prižiūrėjo žydų ligoninės vaistinę, drauge su kitu vaistininku Jurgiu Gutu – Vilniaus karinę valstybinę vaistinę prie šv. Ignato ligoninės. Čia nemokamai dirbo K. Vagnerio gizeliai

Konservatorijos pastatas, kuriame 1800 m. veikė Vagnerio vaistinė prieš išsikeliant į kitą namą (dabar „Astorijos“ viešbutis)

XIX a. pradžioje šiame pastate veikė Vagnerio vaistinė. Namas, žinoma, pakitęs, bet iki karo jis priklausė vaistininko Vagnerio palikuonims

ir mokiniai. K. Vagneris 1818 m. – Vilniaus evangelikų kolegijos viceprezidentas, 1819 m. – prezidentas. Jis – vienas iš penkiolikos Vilniaus medicinos draugijos (VMD) steigėjų (įkurta 1805 m.). Be visuomeninės veiklos, vaistininkas užsiėmė ir mokslo tiriamuoju darbu. Įvairūs toksikologiniai tyrimai buvo atliekami jo Žydrosios vaistinės laboratorijoje. Kaip ir dera to meto didikui, grafas domėjosi mokslu, ypač istorija. Periodiniame farmacininkų leidinyje „Vilniaus farmacijos žinynas“ jis skelbė publikacijas ne tik apie toksikologinius tyrimus, vaistų technologiją, bet ir apie Anglijos, Prancūzijos farmacijos raidą. Šio gabaus, visapusiško ir aktyvaus žmogaus karjerą sužlugdė carinės valdžios represijos.

Vaistininkas tampa dvarininku

Grafų Vagnerių šeimoje iš kartos į kartą buvo perduodamos anticarinės idėjos. Vaistininkas Martynas Vagneris dalyvavo 1794 m. sukilime, jo sūnus Karolis už anticarinę veiklą 1826–1829 m. buvo kalinamas Peterburgo kalėjime, o 1830 m., prasidėjus sukilimui, dvejiems metams ištremtas į Sibirą. Keturiasdešimt šešerių metų vaistininkas po ilgų nelaisvės metų pagaliau grįžo į namus. Tuomet K. Vagneris norėjo ramesnio gyvenimo, atokiau nuo Vilniaus. 1835 m. Karolis ir Ana Vagneriai už 35 000 rublių nusipirko dvarą Šalčininkuose ir persikėlė ten gyventi. Dvaras buvo rūpestingai puoselėjamas, modernizuojamas ūkis, tam naudojant ir skolintas lėšas. Farmacijos reikalai liko nušalyje. Vaistinę jis nuomojo, o 1844 m. už 4 800 sidabro rublių pardavė nuomininkui provizoriui A. Chroscickiui. Pastatą, kuriame, be vaistinės, veikė cukrinių runkelių sėklų parduotuvė ir vyninė, XIX a. viduryje įsi-

gijo vaistininko sūnus Algirdas Vagneris. Po kelerių metų (apie 1860 m.) iš šio pastato A. Chroscickis vaistinę iškėlė į Aušros vartų gatvę, o nuo 1891 m. šiame Vagnerio name atidarytas „Italijos“ viešbutis.

Pagarba ir skriauda

Tuo tarpu vaistininkas Karolis Vagneris, gyvendamas atokiame Šalčininkų dvare, rūpinosi ūkiu ir laiškais bendravo su savo bičiuliais. 1855 m. Vilniuje iškilmingai buvo paminėtas Vilniaus medicinos draugijos 50 m. veiklos jubiliejus. Iš penkiolikos draugijos steigėjų (draugijos steigėjai – 12 gydytojų ir trys farmacininkai) buvo gyvi tik du vaistininkai – 80 metų profesorius J. F. Volfgangas ir 69 metų Karolis Vagneris. Šventėje dalyvavo tik pastarasis. Po renginio K. Vagneris drauge su paskirta delegacija aplankė savo mokytoją, bičiulį, padėjusį jaunam grafiui po tėvo mirties prižiūrėti vaistinę, prof. J. F. Volfgangą. Apsilankymo tikslas – įteikti profesoriui garbės diplomą. Visiems dalyviams liko atmintyje, kai grafas K. Vagneris, įteikdamas dokumentą, priklausė ant kelio ir pabučiavo kilmingais titulais jam neprilygtančio garbingo mokytojo ranką.

K. Vagneris ir gyvendamas dvare Šalčininkuose nebuvo užmirštas valdžios. 1863 m. už anticarinę veiklą 74 metų grafas K. Vagnerį nutarta dar kartą ištremti. Tačiau vienas penkiolikos Vilniaus medicinos draugijos kūrėjų, buvęs šios draugijos Farmacijos skyriaus pirmininkas, labdarių draugijos narys, kolegijos pirmininkas, vaistininkas ir dvarininkas grafas K. Vagneris mirė 1863 m. gruodžio 23 d. nesulaukęs tremties dienos.

Šiandien vienas gražiausių pasaulietinių statinių Šalčininkuose – atrestauruoti Vagnerių dvaro rūmai, kuriuose veikia meno mokykla. Ištaigingas namas buvo pastatytas 1880 m. vaistininko K. Vagnerio dvare jo įpėdinių.

Antrasis vaistininko, turtingo miestiečio portretas

Savo turtais grafiui K. Vagneriui nenusileido kitas Vilniaus vaistininkas Jurgis Gutas (1769–1836). Į Vilnių vaistininkas atsikėlė iš Prūsijos, menkai žinodamas lenkų kalbą. 1800 m. jis nusipirko didelį namą Pilies gatvėje (dabar Pilies g. 36), kuriame buvo 40 kambarių, šildomų 30 koklinių krosnių. Keliose patalpose veikė vaistinė, dalį kambarių J. Gutas nuomojo. Greta vaistinės buvo įsikūrusi ir kavinė.

| Šiame name buvo nužudytas vaistininkas J. Gutas

| XVII a. I pusėje šiame name veikė vaistinė ir gyveno vaistininkas

J. Gutas buvo masonų ložės garbės narys, taip pat vienas Vilniaus medicinos draugijos steigėjų, ilgą laiką jam buvo patikėta tvarkyti šios draugijos išdą. Vaistininkas buvo turtingas ir įtakingas miestietis. 1818 m. laikraštyje „Kuryer Litewski“ publikuojamas J. Guto skelbimas, kad jis pametė auksinę tabokinę ir atgavęs ją dosniai atlygintų radusiajam. To meto elitas dažnai gaudavo ir teikdavo vertingas dovanas, todėl tikėtina, kad auksinė tabokinė vaistininkui galėjo būti brangi dovana. Prabėgus keleriems metams, 1830 m., tame pačiame laikraštyje skelbiama, kad iš vaistininko Guto namo pavogti prabangūs drabužiai: keli frakai, apsiaustas su pelerina ir bebros kailiu, puošnios suknelės. Tokie įvykiai – retenybė miesto gyvenime, ir „Kuryer Litewski“ apie tai informavo skaitytojus. J. Gutas, kaip ir K. Vagneris, buvo aktyvus visuomenininkas ir tyrėjas. Jis buvo pirmosios Lietuvoje farmacininkų profesinės organizacijos VMD Farmacijos skyriaus vadovas (1819 m.), vėliau jį pakeitė K. Vagneris. Šiai draugijai priklausė visi Vilniaus vaistinių vedėjai. Miesto vaistininkai buvo išitraukę į vaistinių žaliavų tyrimo, vaistų falsifikatų identifikavimo, naujų technologijų įdiegimo darbą ir tyrimo rezultatus aprašydavo VMD Farmacijos skyriaus leidžiamame leidinyje „Vilniaus farmacijos žinynas“ („Pamiętnik farmaceutyczny Wilenski“) (ėjo

1820–1822 m.). Jei K. Vagnerio aktyvią veiklą sustabdė carinės represijos, tai J. Gutą – brutali žmogžudystė.

Vaistininkas J. Gutas – kaimyno šeimos dramos auka

1836 m. spauda paskelbė apie Vilniaus vaistininko J. Guto nužudymą. Ši istorija sulaukė ne tik miesto apkalbų, bet ir rašytojų dėmesio, jos siužetas panaudotas literatūros kūriniuose. Antai viena žmogžudystės versijų. Rusijos armijos karininkas, norėdamas užvaldyti savo žmonos Stefanijos Radvilaitės turtą, nutarė ją nužudyti. Norėdamas įsigyti nuodų, kreipėsi į kaimynystėje gyvenusį ir dirbusį vaistininką J. Gutą, nurodydamas pramanytą tokio prašymo priežastį. 1832 m. S. Radvilaitė buvo nužudyta. Sakoma, kad J. Gutas norėjęs apie įvykio aplinkybes pranešti valdžiai. Matyt, vaistininkas dėsė, bijodamas pats tapti kaltinamuoju. Po ketverių metų, 1836 m. spalio mėn. J. Gutas rastas žiauriai nužudytas savo bute. Žmogžudyste buvo apkaltinti vaistininko žento tarnai, galima caro armijos karininko kaltė valdžios nedomino.

Ši vaistininko J. Guto istorija iš dalies primena garsiąją Šekspyro dramą „Romeo ir Džuljeta“.

Šekspyro herojus – vaistininkas

Kankinamas nenumaldomo skausmo dėl mylimosios Džuljetos mirties,

Romeo ketina nusinuodyti ir kreipiasi į vaistininką. Šis jaunuoliui atsako: „Tokių baisių miltelių aš turiu. Bet baudžia Mantujoj mirtimi kiekvieną, kuris pardavinėti drįsta juos.“ Šekspyras dramoje vaizduoja skurstantį vaistininką, kuris susivilioja Romeo siūlomais pinigais ir parduoda nuodus.

Paskutiniai mirštančio Romeo žodžiai:

„Doras vaistininke, ačiū, – Nuodai geri. Su bučiniu aš mirštu.“

Prabangiai gyvenęs Vilniaus vaistininkas J. Gutas, suprantama, ne skurdo, bet pasitikėjimo savo kaimynu vedinas, galėjo būti apgautas ir pasitarnavo piktadariui. Panaši kaip Mantujoj tvarka galiojo ir Vilniuje – už nuodų pardavimą vaistininkai buvo baudžiami. Šiai taisyklei nusižengęs Vilniaus vaistininkas buvo nubaustas ir sielvartu, ir žudiko peilio dūriais.

Aptarti dviejų vaistininkų portretai turi daug bendrybių ir savytumų. Abu buvo išsilavinę žmonės, protestantai, aktyvūs visuomenės veikėjai, palikę ženklų pėdsaką Lietuvos mokslo ir kultūros istorijoje. Savitas tik asmeninis žmonių likimas, kuris, nepaisant kilmės, išminties ir gabumų, ženklinamas sunkumais ir išbandymais.